

HỘI ÁI-HỮU BIÊN-HÒA

Website: <https://www.bienhoatx.com>

Email liên lạc: datlam1951@yahoo.com

Hội Ái-Hữu Biên-Hoà hân hạnh giới thiệu đến quý vị bài: **Chợ Đồn!** được đồng hương **Huỳnh H. Hiền** sưu tầm gởi về đóng góp trên diễn đàn Hội. Hội chân thành cảm tạ tác giả. Kính mời. **Trân trọng.**

CHỢ ĐỒN!

Chợ Đồn là tên gọi rất quen thuộc mỗi khi nhắc đến Bửu Hoà. Nguyên chợ tọa lạc tại làng Bình Long, trên một khoảng đất trũng,

gần sát sông, chạy dọc hai bên Miếu Bà Ngũ Hành xuống tận bên sông.

Theo cuốn Biên Hoà Sử Lược Toàn Biên - Quyển 1- Trần Biên Cổ Kính của Lương Văn Lựu, chợ trước đây có tên là Chợ Lò, đến năm 1776, khi quân Tây Sơn do Nguyễn Lữ cầm đầu dùng thủy quân và chiến thuyền tiến đánh Gia Định, lấy được thành Sài Côn, đặt tư khẩu để kiểm soát. Nơi đây, thưở đó chưa có làng Bình Long, khu Chợ Lò chỉ là nhóm chợ nhỏ vài người mua bán và trao đổi hàng hoá ven lưu vực sông Phước Long (Đồng Nai).

Quân Tây Sơn đã xây ở đây một đồn lũy làm tư khẩu canh gác, sau đó dân cư đến ngày một đông hơn và nhóm chợ ngày càng phát triển quy mô rộng lớn hơn. Năm Mậu Tuất (1778), Nguyễn Ánh đánh úp và giành lại được Trấn Biên, quân Tây Sơn thất bại; dường như những người dân nơi đây, vẫn còn chút quyến luyến và dành tình cảm đặc biệt cho quân Tây Sơn, đã đặt tên Chợ Đồn và tên ấy tồn tại, vang vọng mãi cho đến hôm nay.

Song song với căn cứ vừa kể trên lại có thêm một nguồn tài liệu truyền miệng giải thích về tên gọi Chợ Đồn.

Đó là, khi thực dân Pháp tiến chiếm Nam Kỳ năm 1858 đã xây một đồn lũy ở khu vực này, người dân quanh vùng thấy thuận tiện nên đã đến quanh đồn lũy nhóm họp chợ và tên Chợ Đồn xuất hiện từ đó. Nguồn cứ liệu này, được nhận định vì sau khi hoàn thành hai chiếc cầu Rạch Cát và Cầu Gành, người Pháp cho xây dựng một nhà lồng chợ bằng sắt ngay khu vực Chợ Đồn Cũ, từ chỗ sân khấu hát (võ ca) ở trước Miếu Bà cho đến tận sát bên sông, mục đích là tạo dựng bộ mặt thương mại cho khu vực này ngày càng sầm uất và phát triển hơn.

Nói đến lịch sử hình thành Chợ Đồn thì theo những tư liệu về tên gọi cũng nhận thấy được Chợ Đồn xuất hiện khá lâu đời và có trước khi hình thành làng Bình Long; có lẽ, khi khu vực Chợ Đồn phát triển cực thịnh thì cư dân tụ họp về nơi đây và các vùng lân cận buôn bán nên hình thành Làng Bình Long. Theo nhận định về địa lý, khu vực Cầu Gành bây giờ là vùng nước xoáy, lại chảy xiết, tàu bè qua lại đều rất nguy hiểm, còn khu vực Nông Nại Đại Phố (Cù Lao Phố) lại là thương cảng sầm uất, thời điểm đó thì chưa có Cầu Gành, hoạt động qua lại giữa Bửu Hoà, Cù Lao Phố và Biên Hoà rất khó khăn. Thêm nữa, khi trước chưa có Đập Trị An nên dòng sông Đồng Nai chảy rất siết, việc giao lưu không thuận lợi. Để có thể qua lại buôn bán với Nông Nại Đại Phố dân Bửu Hoà phải sử dụng thuyền và chèo xuôi theo dòng nước, họ chọn từ bên sông Chợ Đồn Cũ chèo thuyền qua thương cảng của Nông Nại Đại Phố ở chỗ Thát Phủ Cỏ Miếu (Chùa Ông) hiện nay. Vì vậy Chợ Đồn là một vị trí địa lý thuận tiện nhất.

Sau năm 1862, Pháp đã thực thi xong hệ thống hành chính trên khắp Nam Kỳ. Tại Bửu Hoà, nhà hội Bửu Hoà Công Sở được lập ra ở mặt trước của Chợ Đồn, phần giáp ranh với đường Bùi Hữu Nghĩa. Ngày nay, nhà hội không còn nữa, sau bao năm thay đổi bây giờ là cơ sở công quyền. Trước đây, khu vực hai bên Chợ Đồn Cũ phố xá sầm uất, san sát nhau, nhà xây theo kiểu phố Tàu, một số nhà ba gian mái ngói âm dương.

Nghe các vị cao niên kể lại, những năm 1925, khu vực phía trên chợ bán các mặt hàng chạp-phô với các thương gia có tiếng như: Chú Di, Chú Dũ, Bà Ba Vạn... giáp với Miếu Bà là tiệm thuốc Bắc của ông Hoạch, gần đó cũng có ba căn phố thuộc hội quán của các bang người Trung Hoa như Bang Phúc Kiến, Tiều Châu,

Quảng Đông, Họ...phụng vụ Thất Phủ Cổ Miếu (Chùa Ông bên Cù Lao Phố).

Gần sát khu vực bờ sông có một con mương nhỏ, kế đó có một nhà vuông sát bên sông làm chợ cá, buôn bán các loại cá đồng. Góc xéo ngay chân Cầu Gành là vựa cá lớn của Bà Bồn, ghe đậu tập nập lên tận bến sông Chợ Đồn cũ.

Những năm Nhật đánh chiếm Đông Dương; trong giai đoạn này, Chợ Đồn không còn sầm uất như xưa, buôn bán nhỏ lẻ, toàn chợ chỉ có một thớt thịt... Có tích xưa ông bà kể lại nhằm giải thích sự lụi tàn của Chợ Đồn, vào năm nào không nhớ, có một con mang chạy lạc qua trước nhà hội là khu vực Chợ Đồn cũ, kêu tiếng tác, tác, tác... Người xưa cho rằng “mang lạc thì mất làng” từ đó nhiều điềm xui rủi đã khiến Chợ Đồn ngày càng thưa thớt không còn sầm uất như xưa.

Có thể sau đợt trùng tu năm 1945, nhà hội Bửu Hoà Công Sở xoay mặt ra đường lộ thì chợ cũng được di dời sang địa thế mới do nhu cầu buôn bán và sự phát triển dân cư cùng sự nâng tầm hoạt động kinh tế. Chợ Đồn được dời sang khu vực như hiện nay, diện tích lớn hơn và cũng gần trung tâm giao dịch hơn.

Nghe kể lại khu vực chợ bây giờ xưa kia là gò cát, trên gò có một cây xộp lâu năm tàn rất to rễ già rũ xuống, xung quanh gốc xộp chỉ là cát trắng, không có cây cỏ gì mọc, ở phía vòng ngoài thì cây giang mọc thành bụi và bao quanh vùng gò cao. Khu vực này, người dân vào hái đợt xộp (ăn có vị chua chua) và có lời đồn khu vực này có ma và có cạp dữ.

Thời gian 1954, quân đội Cao Đài đã chọn khu vực Chợ Đồn làm căn cứ quân sự (hiện nay còn dấu tích là Chùa Cao Đài). Sau đó người dân phải họp chợ nhóm ở khu vực chợ cũ phía sau nhà hội Bửu Hoà để buôn bán và tên gọi Chợ Đồn Cũ xuất phát trong thời gian này.

Mãi sau 1956 – 1957, Chợ Đồn được trao trả lại người dân dòi về buôn bán lại bình thường và phát triển như ngày nay.

Từ những năm được dòi sang địa thế mới, Chợ Đồn đã qua nhiều lần sửa chữa, chợ có hai mặt thông vào bên trong lồng chợ, một cửa chính ở mặt tiền đường Tỉnh Lộ 16 (Bùi Hữu Nghĩa) và một mặt giáp với đường Quốc Lộ 1A, cổng chợ này bên trên có hàng chữ CHỢ BỬU HOÀ, hai bên trụ cổng có câu đối cũng khá lâu: “Đông Tiến Xã Hội – Cải Tiến Dân Sinh”.

Đến năm 2002, chợ được đại trùng tu và có diện mạo khang trang với tên Chợ Bửu Hoà. Những người dân quanh vùng và kể cả dân Biên Hoà đều quen gọi với tên thân thương Chợ Đồn; như nhắc nhớ một quá khứ của cha ông từ thuở dựng làng lập ấp trên vùng đất này.

Hữu Hiền